Eerste jaargang, nummer 3, herfst 2016

De Natuurkijker

Nieuwsblad van IVN en KNNV Amersfoort e.o.

'Alles draait om eten'

Over spinnen, slakken, kleine zwanen

Van bospest naar boszegen

beleef de natuur!

KNNV vereniging voor veldbiologie

A g e n d a

Agenda

26 oktober: Groencafé, voor mensen met groene interesses. In het Groene Huis op landgoed Schothorst.

30 november: Groencafé, voor mensen met groene interesses. In het Groene Huis op landgoed Schothorst.

Dinsdag 6 september, 20.00 uur: IVN-lezing over spinnen, door Peter van Helsdingen. Een verhaal over hangmatwebben, galgwebben en trechterwebben. En over spinnen die geen web maken. Het Groene Huis, Schothorsterlaan 21, 3822 NA Amersfoort. De toegang is gratis. Meer informatie verder op in dit blad.

Zondag 18 september: 14.00 - 16.00 uur: IVN-excursie: Snorrenhoefwandeling door deel van Gelderse Vallei. Start: parkeerplaats bij de Klaveet, Postweg 1, 3831 SE Leusden. Meer informatie verder op in dit blad.

Woensdag 28 september, 17 - 19 uur: Groencafé, voor mensen met groene interesses. In het Groene Huis op landgoed Schothorst.

Dinsdag 4 oktober, 20.00 uur: IVN-lezing over slakken, door Herman Roode. Over slakken met en zonder huisje. Hun bouw, voortplanting en levenswijze. Het Groene Huis, Schothorsterlaan 21, 3822 NA Amersfoort. De toegang is gratis. Meer informatie verder op in dit blad.

Zondag 16 oktober, 14.00 - 16.00 uur: IVN-excursie: paddenstoelen zoeken in Nimmerdor. Start: bij witte hek aan de hoek Keesomstraat en Kamerlingh Onnesstraat, 3817 JZ Amersfoort. Meer informatie verder

op in dit blad.

26 oktober: Groencafé, voor mensen met groene interesses. In het Groene Huis op landgoed Schothorst.

Dinsdag 1 november, 20.00 uur: IVN-lezing over de Kleine Zwaan, door René Alma.
Van de wereldpopulatie kleine zwanen overwintert 65 procent in Nederland. Ze komen uit de toendra's in het Arctische deel van Rusland en Siberië. Alma's verhaal gaat vooral over de gevaarlijke trekroute. Het Groene Huis, Schothorsterlaan 21, 3822 NA Amersfoort. De toegang is gratis.

Zondag 20 november: 14.00- 16.00 uur: IVN-excursie: Natuur op de Amersfoortse berg. Start: Watertoren, Utrechtseweg 180, bij restaurant Bergpaviljoen, 3813 ES Amersfoort. Meer informatie verder op in dit blad.

30 november: Groencafé, voor mensen met groene interesses. In het Groene Huis op landgoed Schothorst.

Fietsen door de Vallei

Het IVN Nijkerk verzorgt zondag 4 september een fietsexcursie langs de Barneveldsebeek, de Hoevelakense beek, de Esvelderbeek en de Modderbeek.

De tocht voert door de jonge natuurgebieden Bloeidaal, De Schammer en langs het Valleikanaal. De fietstocht is ongeveer 20 kilometer lang en gaat voornamelijk over verharde wegen.

De start is om 14.00 uur vanaf het parkeerterrein bij het NS- station Hoevelaken aan de Stoutenburgerlaan zijde Hoevelaken.
Terug rond 17 uur.

Landelijk dagrecord ooievaar

door Gideon Vreeman

Maar liefst 257 ooievaars vlogen er zaterdag 27 augustus over de telpost Hazenwater in Den Treek.

Het vorige record stond op 250, op 15 augustus 2008, Maarnse Berg. Verder was het ook goed toeven met onder meer zes zwarte ooievaars, een grauwe kiekendief, dertien wespendieven, achttien bruine kiekendieven, een zwarte wouw, twee ortolanen, roodpootvalk en een morinelplevier.

Voor de complete telling: http://www.trektellen.org/-count/view/275/20160827.

De Natuurkijker

Van de redactie

Over het weer, en dan bedoel ik zomers weer, of meer het tekort daarvan, ook al was eind augustus erg mooi, ga ik het hier niet hebben. Er wordt over het weer al genoeg gezwamd.
Over zwammen gesproken: ik kijk vooruit naar een mooie herfst. Met veel fraaie zwammen, goudgeeloranje bladeren, kale bomen, mistige ochtenden, bijzondere trekvogels als visarenden, notenkrakers en kraanvogels.
Die vogeltrek is trouwens al begonnen. De telpost in Den Treek had een dag met 257 ooievaars! Plus….

Verder in dit blad weer de gebruikelijke rubrieken met lezingen en excursies. De lezingen gaan over spinnen, slakken en kleine zwanen. Drie goede redenen om de eerste dinsdag van de maand naar het Groene Huis te gaan.
De werkgroep Excursies heeft weer drie wandelingen in elkaar gedraaid. Een stukje Gelderse Vallei, paddenstoelen en natuur op de Amersfoortse berg staan op het programma. Mooie wandelingen om iemand voor uit te nodigen en zodoende het IVN en de KNNV en daarmee de natuur te profileren.

In het verhaal over natuurgids Frits van der Borg tekent Wil Schonewille Frits' voorliefde voor lekker eten en de natuur op. En passant geeft Frits voor de aandachtige lezer een paar behartenswaardige levenslessen.
Janine Mariën presenteert haar tweede collage, dit keer van de pissebed. Janine vult het aan met interessante informatie over dit beestje.

Dan zijn er nog twee verhaaltjes over evolutie: bij de Koolmees en bij de Amerikaanse Vogelkers. Die laatste, als gevreesde woekerexoot ook wel bospest genoemd, begint zich aan de Nederlandse natuur aan te passen. En andersom. Een wondertje.
En verder weer enkele cursussen om je natuuraffiniteit mee bot te vieren.

Bij de voorpagina

De staartmees. In deze en de komende tijd scharrelen groepjes staartmezen door de bomen op zoek naar insecten. Vaak zijn ze in gezelschap van andere mezen zoals Koolmees en Pimpelmees. In de winter eten mezen ook wel knoppen. Hun darmstelsel past zich daar op aan. Nog een wondertje.

4 IVN op Facebook

5 Opleiding natuurgids / Autovleren

6 Interview Frits van der Borg

8 IVN-lezingen: spinnen, slakken, zwanen

9 Operatie Steenbreek

10 IVN-wandelingen door de natuur

12 De pissebed

13 Duizendeneensoortendag

14 Van bospest naar boszegen

Colofon

De Natuurkijker is het gecombineerde blad van de KNNV en het IVN Amersfoort en omstreken.
Het blad verschijnt op papier en digitaal op 1 maart, 1 juni, 1 september en 1 december, plus tussendoor wanneer er iets is te melden, maar dan alleen digitaal.
Redactie: Kees Quaadgras
E-postadres:
redactie.natuurkijker@gmail.com
Het IVN is erkend als ANBI.
De oude e-postadressen met daar in de namen van Konvo en Uitloper blijven vooralsnog bestaan, maar worden te zijner tijd verwijderd. Het is handig om nu het nieuwe adres in je eigen bestand op te nemen.

DRUKKER:
Editoo B.V. te Arnhem

FSC
www.fsc.org
MIX
Papier van verantwoorde herkomst
FSC® C017135

Van de IVN-voorzitter

Beste IVN `ers,

De zomer zit er weer bijna op, tijd om vooruit te blikken naar het nieuwe seizoen. Toch is het leuk om ook nog even terug te kijken naar wat vooraf ging; op zaterdag 5 juni hebben we ons 40 jarig jubileum gevierd.

Het was een stralend zonnig dag en eigenlijk werd alle vooraf geleverde inspanning op die dag beloond omdat alles verliep zoals we hadden gehoopt en bedoeld. De sfeer was uitstekend en de hele middag was het gezellig druk in en rond het Groene Huis.

Naar schatting hebben ongeveer 300 mensen ons brede aanbod aan activiteiten bezocht. Het was leuk om als afdeling Amersfoort ter ere van de recente opening van het Groene Huis en tevens als dank voor de goede samenwerking en gastvrijheid, een mooie houtsculptuur van een bosuil aan te bieden aan Rob Hemmelder die het Groene Huis vertegenwoordigde.

Ik heb zin in het nieuwe seizoen. Recent heeft het dagelijks bestuur weer contact gehad met de Amersfoortse afdeling van de KNNV. Ook al verloopt het proces, ook landelijk, wat trager dan in het begin, we zien goede mogelijkheden om samen sterker naar buiten te treden. We hebben daarom afgesproken om elkaar regelmatig te blijven zien zodat het proces van samenwerking voort kan blijven gaan. Uiteraard zullen we dit proces blijven delen met ons algemeen bestuur.

Ik wens iedereen veel succes en plezier in de werkgroepen en snel tot ziens.
Ruud van Nus

IVN Amersfoort op Facebook

Door Imre van den Dop

Naast De Natuurkijker en de website heeft het Amersfoortse IVN nu ook een facebookpagina. Het voordeel daar van is dat iedereen er á la minute aan kan bijdragen, met teksten, filmpje en foto's.

De facebookpagina is sinds juli 'in de lucht'. Langzaam druppelen de eerste vind-ik-leuks binnen. Wil je ook eenvoudig op de hoogte blijven van onze activiteiten en ons helpen om van de facebookpagina een succes te maken? Vind ons dan leuk (like)!

Op de Facebookpagina plaatsen we alle komende activiteiten. Als we bijvoorbeeld mooie foto's hebben gemaakt van een activiteit zetten we die op de pagina. Maar ook ander interessant nieuws dat niet op onze website komt te staan, zoals bijeenkomsten van partners van IVN, zullen we delen. Bijvoorbeeld de uitnodiging voor de inspiratiedag van Operatie Steenbreek op 17 september.

Zo heeft de Facebookpagina toegevoegde waarde voor jou als IVN'er. Als je je op de pagina abonneert op de evenementen, krijg je vanzelf een melding als we zo'n speciale activiteit op de pagina plaatsen. Zo mis je niets.

Door onze berichten te liken, er op te reageren of de pagina bij vrienden aan te bevelen, kunnen nog meer mensen kennismaken met het IVN. En heb je bijvoorbeeld zelf natuurfoto's of filmpjes gemaakt tijdens een activiteit? Deel die dan met ons op de pagina. Zo maken we er samen een interactieve en actuele pagina van.

Heb je suggesties voor de facebookpagina? Stuur ons dan een bericht via de pagina of mail naar ivandendop@gmail.com.

Opleiding IVN Natuurgids

De IVN-afdelingen Amersfoort en Nijkerk beginnen in 2017 met een opleiding tot natuurgids.

Deze opleiding gaat niet zozeer over het verkrijgen van meer kennis over natuur en milieu. Daar voor zijn er de cursussen van de Natuuracademie Amersfoort. Het gaat er om dat deelnemers na de opleiding actief worden binnen een werkgroep van het IVN of een aanverwante organisatie.

De opleiding duurt anderhalf jaar en omvat circa dertig lessen, om de twee weken op donderdagavonden, en zo'n twintig excursies op zaterdagochtend, een tot twee keer per maand. Start op 12 januari 2017. Sluiting op 30 juni 2018 met de uitreiking van een diploma.
Veel aandacht wordt besteed aan zelfwerkzaamheid, aan presenteren en andere werkvormen.
Daarnaast bestuderen de cursisten in een groep een natuurgebied binnen het gebied van hun eigen IVN-afdeling en maken daar over een rapport.

Er wordt uitgebreid aandacht besteed aan bodem, flora en fauna in het algemeen, ecologie, alsmede de verschillende seizoenen.
Voorts leren cursisten hoe kennis en inzicht over te dragen. Duurzaamheid is een rode draad in de hele opleiding.
De cursus vraagt tijd voor studie, voorbereiding van de bijeenkomsten en voor het maken van werkstukken. De gemiddelde werkdruk is, uit ervaring, twee dagdelen in de week.
Dit alles vereist een grote mate van zelfwerkzaamheid.

Er komen drie informatieavonden:
Donderdag 13 oktober om 19.30 uur in de Goede Herderkerk, Willen Alexanderplein14, 3862 CD, Nijkerk.
Donderdag 27 oktober en 11 november om 19.30 uur in het Groene Huis, Schothorsterlaan 21, 3822 NA, Amersfoort.
Algemene vragen en opgeven voor de informatieavond via mail: cursussen@ivnamersfoort.nl.
Zie eventueel ook www.ivn.nl/afdeling/amersfoort.

De opleiding kost 275 euro. Bij aanmelding betaal je 75 euro inschrijfgeld. De rest betaal je als je toegelaten wordt. Tijdens de opleiding moet je lid zijn van een van de organiserende IVN-afdelingen.

Voor het geld krijg je een digitale cursusmap, ongeveer vijftig inspirerende bijeenkomsten, leuke studiegenoten, gelijkgezinde geesten, consumpties op de avonden en het eerste jaar lidmaatschap van het IVN.

Autovleren, oftewel per auto op zoek naar vleermuizen

Door Hans Peter Reinders en Mary Brussee-Schiffer

De IVN-werkgroep vleermuizen Leusden is ook deze zomer weer gestart met 'autovleren'. Met deze methode, het rondrijden met een geavanceerde batdetector, inventariseren wij de vleermuizen in de omgeving van Leusden, Woudenberg en Stoutenburg.
Voorafgaand aan het autovleren zijn twee routes en de planning doorgenomen. Daarna rijden de teams hun route. Na het autovleren komt het uitdagende gedeelte, het analyseren van de opgenomen geluiden. Via het programma batexplorer worden de gegevens uitgelezen. De geluiden en de sonargrammen worden beoordeeld en op die manier de vleermuizen geïdentificeerd. Het bijzondere is dat in onze omgeving zowel de Laatvlieger als de Rosse Vleermuis voorkomt. Die laatste is in de rest van het land niet door de overige autovleergroepen geïdentificeerd. Wij wonen dus in een bijzondere omgeving.
Nadat alle gegevens zijn verwerkt worden ze verzonden aan het NEMVT van de Zoogdierenvereniging in Nijmegen. Deze organisatie verzamelt alle gegevens van Nederland en controleert de bijzondere soorten vleermuizen nog na.
Daarna gaan alle gegevens naar het Centraal Bureau voor de Statistiek (CBS). Het CBS gebruikt de informatie om de Rosse Vleermuis en de Laatvlieger in Nederland beter in kaart te brengen.
Lijkt het je leuk je te verdiepen in de geluiden en de sonargrammen van vleermuizen? Wij zijn op zoek naar vrijwilligers. Het is wel belangrijk dat jij je de komende jaren wilt verdiepen en specialiseren in het herkennen van vleermuisgeluiden en sonargrammen en dat je handig bent met computers.
Als je belangstelling hebt, stuur dan een mail aan vleermuisleusden@gmail.com . Dan nodigen we je uit voor onze eerstvolgende bijeenkomst.

"In de natuur draait alles om eten"

door Wil Schonewille

Oud-natuurgids Frits van der Borg heeft een duidelijke mening over de rol van eten voor mens en dier. Onder het genot van koffie met gebak vertelt hij over zijn bevindingen. Zoals over de tijd dat hij met anderstaligen tijdens wandelingen probeerde interesse op te wekken voor de natuur. Hun belangstelling ging meer uit naar goede plekken om te eten, daar wilden ze ook wel oefenen met de taal. Natuur had voor hen een andere belevingswaarde.

Hij herkent dat uit zijn jeugd: “We woonden aan de rand van Tilburg en hadden bos en boerenland vlak bij huis. Ik hielp de boeren met melken en raakte geboeid door al het leven dat ik vond onder stenen en in de waterputten en brandkuilen bij de boerderijen. Ik maakte daarmee thuis mijn eigen dierentuintjes. Het belang van voeding, zon, hygiëne, temperatuur en vochtigheid leerde ik al snel. Mijn tante stimuleerde me en bracht boeken voor me mee. Zo is mijn liefde voor reptielen ontstaan.”
“Mijn vader, die bakker was, ging geregeld het veld in om zangvogels voor zijn volière te vangen; dat was toen nog heel gewoon en werd pas in 1972 verboden. Lijmtakjes en klepkooien hebben voor mij geen geheimen. Mijn broer vangt muskusratten, hij heeft een vergunning, en hij eet ze op. In België noemen ze dat waterkonijn.”

Kracht van de natuur
“Hagedissen en salamanders zijn mijn grote passie. Thuis stond alles vol met terrariumbakken en ’s winters kweekte ik zelf hun voer. Tijdens vakanties gingen we naar Frankrijk om smaragdhagedissen te vangen. In Limburg nam ik deel aan het redden van de muurhagedis. We hebben daar op de fronten van stapelmuren de populatie weer op gang gebracht.”
“Het is jammer dat bepaalde diersoorten uitsterven, maar je moet je altijd afvragen of de biotoop geschikt is als je wilt proberen een soort te behouden of te herintroduceren. Bij alle keuzes die worden gemaakt moet rekening worden gehouden met haalbaarheid en andere noden in de maatschappij. In het Mijnweggebied was ik getuige van de kracht van de natuur. Ik heb er een hagedis een gat zien graven door de verharding in het fietspad om eieren te leggen. Het voor haar aangelegde zandbedje was kennelijk niet goed genoeg.”

Nieuwe passie
“Na mijn verhuizing naar Amersfoort, in 1992, ben ik gestopt met het houden van hagedissen. Ik maakte kennis met andere kanten van de Nederlandse natuur door het volgen van de IVN-gidsencursus. Het samen doen, de sociale gehechtheid van de groep en mensen als Riet Hulsker, Chiel Hamers en Renée van Assema hebben mij enorm gestimuleerd in die tijd. Aanvankelijk was ik erg onzeker om zelf te gaan gidsen, maar de medegidsen hielpen me over de drempel. Ik laat mijn insteek bepalen door de groep. Door de beleving van het moment te koppelen aan kennis ontstaan vanzelf vragen over levenswijze en kringloop. Niet als een preek, maar door het delen van je eigen passie.”
“Het waterwingebied was mijn adoptieterrein. Daar is een wandeling in de serie natuurwandelingen in en om Amersfoort, uit voortgekomen. Later ben ik mentor geworden bij de natuurgidsencursus, was ik onder meer actief was met praktijkgerichte educatie bij de Schoolsteeg en ik nam deel aan het inventariseren van diverse terreinen. Bij de inrichting van bedrijventerrein De Hoef hebben we een vlinderwandeling uitgezet en lunchwandelingen georganiseerd. In 1998 heeft het IVN daar de Natuur- en Milieuprijs voor ontvangen”.

Uitstraling
“Er is minder groepsverband binnen de wandelgroep, net als in de maatschappij. Door alle informatica en robotisering raken we van elkaar en van ons menszijn vervreemd. Tijdens mijn werk in de geestelijke gezondheidszorg en als IVN-gids heb ik ervaren dat de mens vooral wordt bepaald door het basale oergevoel, de emotie en sociale contacten.
"Natuurbeleving sluit aan bij deze behoefte en is de kern van IVN-activiteiten. De gidsen leren om op een informatieve manier ook actuele maatschappelijke

vraagstukken als duurzaamheid en milieu in het verhaal te betrekken. De wandelgidsen bereiken als ambassadeurs een groot publiek. Door hun persoonlijke invloed hebben ze een grote uitstraling. Samenwerking tussen de werkgroepen kan die kracht versterken. Samenwerking met andere organisaties zie ik als aanvulling daar op."

Alles heeft een tijd

"Sinds 1996 woon ik in Hoevelaken. Samen met Truida, die ook altijd zeer betrokken was bij het wandelgroepgebeuren. In de omgeving vind ik het landschap met boerderijen het mooiste wat er is, de houtsingels, de beslotenheid. Die boeren hebben nog binding met de grond. De Ecologische Verbindings-Zones sluiten aan op dit eeuwenoude gebruik. Over het nuttig effect van ecoducten ben ik wat minder enthousiast. De kosten zijn erg hoog en niet alle dieren zijn welkom. Bloeidaal vind ik een prachtige combinatie van economische functie en natuurontwikkeling."

"Al gids ik niet meer voor het IVN, ik loop nog wel met groepjes op verzoek. Op de Stichtse rotonde help ik met het monitoren van de populatie zandhagedissen die daar is uitgezet en met het groepje van Erik van Beers (CNME-ambtenaar - red.) onderzoeken we alles wat groeit en bloeit in Amersfoort. Daarnaast heb ik veel andere interesses die mijn nieuwsgierigheid voeden. Zo heeft elke tijd zijn eigen ontwikkeling en beleving. Reizen bestaat uit wandelen in de natuur in Nederland. Ik geniet van kinderen en zie hoe een nieuwe generatie zich ontwikkelt. Dat geeft vreugde in het leven."

Aandacht voor natuurgidsen

Het IVN Amersfoort e.o. bestaat 40 jaar. Daarom besteedt De Natuurkijker met een serie verhalen aandacht aan natuurgidsen die de afgelopen decennia natuurexcursies begeleidden.
Hun is gevraagd terug te kijken op hun eigen geschiedenis en op die van onze IVN-afdeling. En om behartenswaardige opmerkingen te maken over de toekomst van het IVN. Wat is er van belang en waarom. Hoe maak je mensen bewust van de natuur en van het belang van duurzaamheid.

IVN-lezingen

Spinnen

Dinsdag 6 september, 20.00 uur: IVN-natuurlezing door Peter van Helsdingen: Spinnen onder de loep - Huisspinnen, trilspinnen en tijgerspinnen.

De een gruwt er van, de ander vindt het uiterst fascinerende beestjes. Spinnenkenner Peter van Helsdingen, inmiddels gepensioneerd, is een autoriteit op dit gebied. Gedurende zijn hele professionele leven was hij werkzaam bij het Leidse Museum Naturalis, met als specialisatie de systematiek van spinnen.
In Nederland komen zo'n zeshonderd soorten spinnen voor. In het kader van de 1000-soortendag zijn er in Amersfoort meer dan veertig soorten gevonden en de teller loopt nog. Sommige spinnen komen in onze huizen voor; daar vangen ze insecten voor ons. De meeste soorten leven echter buitenshuis.
Van Helsdingen vertelt over welke spinnenfamilies en spinnensoorten er zijn. Wat zijn hun kenmerken en wat eten ze? Hoe vangen ze hun prooien? Een verhaal over hangmatwebben, galgwebben en trechterwebben. Maar ook over spinnen die geen web maken. Het belooft een boeiend verhaal over een voor velen onbekende wereld te worden.
De lezing heeft plaats in Het Groene Huis, Schothorsterlaan 21, 3822 NA Amersfoort. De toegang is gratis.
Foto: Gewone huisspin – Peter van Helsdingen

Slakken
Dinsdag 4 oktober, 20.00 uur: IVN-natuurlezing door Herman Roode, over slakken, met en zonder huis.

Jakkes… slakken! De meeste mensen vinden slakken maar vieze beesten: ze zijn slijmerig en koud en ze eten van onze tuinplanten. Vooral naaktslakken zijn niet populair. Mensen die van tuinieren houden zien ze meestal liever gaan dan komen. Toch zijn het heel interessante beesten.
Herman Roode verzamelt en bestudeert ze al jaren. De 'slakkenpakker' vertelt er boeiend over. In Nederland leven zo'n 116 soorten landslakken waarvan zo'n 90 soorten huisjesslakken en 26 soorten naaktslakken.
Naast bouw, voortplanting en levenswijze behandelt Roode enkele soorten en hoe je ze kunt herkennen. En welke zijn gevonden tijdens de Amersfoortse 1000-soortendag.
Na afloop kijken we ongetwijfeld anders naar slakken en praten we wellicht niet meer over lastige dieren die we willen bestrijden.
De lezing is in Het Groene Huis, Schothorsterlaan 21, 3822 NA Amersfoort. Toegang gratis.
Foto: Parende wijngaardslakken – Herman Roode

Kleine Zwanen
Dinsdag 1 november, 20.00 uur: IVN-natuurlezing door René Alma, over de trektochten van Kleine Zwanen.

Van de wereldpopulatie Kleine zwanen overwintert 65 procent in Nederland. Met duizenden tegelijk vliegen de kleine zwanen eind september naar Nederland. Ze komen uit de toendra's in het Arctische deel van Rusland en Siberië. De lente en de zomer stonden helemaal in het teken van de voortplanting. Nu wordt het in het hoge noorden te koud en het voedsel raakt op. De overtocht van de Arctische gebieden naar Nederland vice versa is echter een risicovolle onderneming.
René Alma belicht de (on)veiligheid van de trekroute van de Kleine zwaan tussen de Petsjora-delta in het noorden van Rusland en Nederland.
René Alma is ecoloog-adviseur bij de Rijksdienst voor Ondernemend Nederland (RVO), met als taak het stimuleren van ondernemers bij duurzaam, agrarisch, innovatief en internationaal ondernemen. Hij is ook actief lid van de Vogel- en Natuurwacht Flevoland. De lezing heeft plaats in Het Groene Huis, Schothorsterlaan 21, 3822 NA Amersfoort. De toegang is gratis.

De organisatie van de lezingen is in handen van de Werkgroep Natuurlezingen Amersfoort, een samenwerkingsverband van KNNV, IVN, Vogelwacht Utrecht en gemeente Amersfoort.

Operatie Steenbreek

De KNNV en het IVN zijn beide partner in Operatie Steenbreek, met als doel inwoners enthousiast maken om hun tuin te vergroenen. Meer groen in de wijk draagt bij aan meer biodiversiteit, waterberging bij hoosbuien en het tegengaan van hittestress. De KNNV en het IVN ondersteunen deze campagne met tuinambassadeurs, de cursus tuinreservaten en lokale netwerken.

Op zaterdag 17 september is er een Inspiratiedag Operatie Steenbreek voor KNNV- en IVN-afdelingen. Deze dag wil inspireren en ervaringen uitwisselen rond het vergroenen van tuinen. Dit gebeurt op een bijzondere locatie, de Haarlemmer Kweektuin. Het programma bestaat uit een gezamenlijk deel en uit praktische werklessen en excursies. Vooraf kunnen deelnemers gratis mee lunchen met een biologische lunch met regionale producten.

Meer informatie via https://www.knnv.nl/landelijk--bureau/inspiratiedag-operatie-steenbreek en https://www.knnv.nl/landelijk-bureau/inspiratiedag-operatie--steenbreek.

Overigens sluiten steeds meer gemeenten zich bij deze campagne aan.

IVN-excursies

Zondag 18 september: 14.00 - 16.00 uur: IVN-excursie: Snorrenhoefwandeling door deel van Gelderse Vallei. Start: parkeerplaats bij de Klaveet, Postweg 1, 3831 SE Leusden.

De wandeling is een variant op het Snorrenhoefpad, door de Gelderse Vallei, gekenmerkt door een gevarieerd landschap. De natuurlijke omstandigheden zijn in een eeuwenlang proces door de mens omgevormd tot het huidige coulissenlandschap. De bewoners van de Hoeve Groot Zandbrink speelden een grote rol in deze ontwikkeling.
De IVN-gidsen vertellen over de bijzondere natuur- en cultuurwaarden van dit gebied. We lopen langs weilanden, over oude paden en wegen en zien het kwelwater in de sloten. In deze tijd van het jaar letten we in de houtwallen en bossen speciaal op tekenen van de naderende herfst. We gaan met u op zoek naar bessen, vruchten en zaden en wie weet zien we de sporen van een ree of andere bewoner van dit gebied.
Meer informatie: Wil Schonewille, tel. 033-2572783 of 06-51402753

Foto: Gelderse Roos - Arie van den Bremer

Zondag 16 oktober, 14.00 - 16.00 uur: IVN-excursie: paddenstoelen zoeken in Nimmerdor. Start: bij witte hek aan de hoek Keesomstraat en Kamerlingh Onnesstraat, 3817 JZ Amersfoort.

Het najaar saai? Natuurlijk niet! Kom daarom samen met onze IVN-gidsen lekker wandelen op landgoed Nimmerdor en laat u verrassen door de kleurenpracht en de vele soorten paddenstoelen die er in het najaar te zien zijn. Onder de juiste omstandigheden zijn hier veel paddenstoelen te vinden, wel meer dan zeventig soorten in goede jaren.
De gidsen laten u kennismaken met de vele facetten van het paddenstoelenrijk. Aan de orde komen onder andere de kleuren- en vormenrijkdom, functie, geneeskrachtige werking, eetbaarheid, giftigheid en de magie er omheen.
We gaan speuren naar heksenkringen, elfenbankjes en duivelseieren. Wat we tegen zullen komen is nu nog niet te zeggen. Maar het is altijd verrassend en leuk.
Meer informatie: Ank Latte 033-4946018

Foto: Goudhoed - Ank Latté

Zondag 20 november: 14.00- 16.00 uur: IVN-excursie: Natuur op de Amersfoortse berg. Start: Watertoren, Utrechtseweg 180, bij restaurant Bergpaviljoen, 3813 ES Amersfoort.

Door de ijstong die in de voorlaatste ijstijd vanuit het noorden het land opstuwde ontstonden de Veluwe en de Utrechtse Heuvelrug. Het mooie en gevarieerde natuurgebied dat zo ontstond kreeg een passende naam die recht doet aan de hoogteverschillen: Klein Zwitserland.

Dit gevarieerde bos op de Amersfoortse Berg omvat onder andere meerstammige bomen, wintereiken, een watertoren, een grafheuvel en de Galgenberg, waar geëxecuteerden werden tentoongesteld.
We gaan op zoek naar waterputten en wandelen langs het Belgenmonument. Het wordt een klein beetje klimmen: het hoogteverschil bedraagt 44 meter. Het wordt een afwisselende wandeling waar in we natuur en cultuur combineren.
Meer informatie: Mary Brussee-Schiffer, tel 033-7852227 of Jos Belleman, tel 033-4330385

Symposium nieuwe natuur

De Heimans en Thijsse Stichting heeft op 17 september een symposium rond het thema Nieuwe natuur, nep of noodzaak?
Van veel kanten is er kritiek op de aanleg van 'nieuwe natuur'. Natuurorganisaties zouden kiezen voor verkeerde partners. Met havens en industrie worden deals gesloten, terwijl de hoeders van het agrarisch cultuurlandschap in de steek worden gelaten. De ontpoldering van de Hedwigepolder is een sprekend voorbeeld.
De kritiek is beeldend verwoord door de Vlaamse schrijver Chris de Stoop in zijn boek Dit is mijn hof. Het kleinschalige boerenlandschap van een paar decennia terug, dat rijk was aan vogels, vlinders en bloemen, bestaat niet meer. Door vergaande schaalvergroting en het gebruik van landbouwgif zijn dode landschappen ontstaan.
Tegelijkertijd eisen woningbouw, wegen, industrie en havens steeds meer ruimte op. De grote vraag is hoe we in de 21ste eeuw voldoende ruimte scheppen om de natuur een duurzame toekomst te geven. De landbouw het land uit? Grootschalige natuurontwikkeling? Of een fundamentele verandering van landbouw en voedselmarkt?
Het symposium heeft plaats in de Radboud Universiteit Nijmegen.
Meer informatie en opgeven: http://www.heimansenthijssestichting.nl/wild-of-geordend/ .

De pissebed, een prehistorische scharrelaar

Natuurlijk weet iedereen wat een pissebed is. Ze wonen onder de bloempotten in je tuin of lekker in het donker van de kelder onder je huis. Weet u dat een pissebed tot de familie van de kreeften behoort? Het is geen insect, tel zijn pootjes maar en u komt uit op 14 in plaats van 6. Pissebedden zijn eigenlijk waterdieren die lang geleden een kijkje zijn gaan nemen op het land. Maar helemaal jofel vinden ze het landleven toch nog niet. Want ze houden van vochtige plekken en ze hebben nog steeds kieuwen om adem te halen!

Als je de pissebed omdraait en goed bekijkt zie je de kieuwen zitten, als witachtige plaatjes aan de "staartkant". Met de twee uitsteekseltjes die uit hun achterlijf steken (*uropoden* genaamd) kunnen de dieren hun waterhuishouding verder regelen. Water opnemen, maar ook water afgeven, mocht het toch te nat onder de pootjes worden. Ook hun kroost is gevoelig voor droogte. Moeder pissebed houdt ze daarom veilig vochtig in een buidel onder aan haar buik, totdat ze groot genoeg zijn. De buidel knapt dan open en de jongen gaan er nu zelf op uit. Pissebedden eten bladafval en de schimmels die daar weer in groeien. Ze vervullen een belangrijke rol in de afbraak van al dat dode plantenmateriaal. De kleinste pissebed die in Nederland voorkomt meet maar zo'n 2 mm. Hij heet dan ook *Trichoniscus pygmaeus*. En de grootste kan wel 3 cm lang worden. Deze soort leeft onder de basaltblokken aan onze kust en draagt de Latijnse naam *Ligia oceanica.* Voor dit mooie prehistorische dier lijkt de tijd stilgestaan te hebben. Hij is aan land gekomen, maar hij twijfelt nog steeds tussen het land en de zee.

Foto: wikipedia, Fritz Geller-Grimm

Animalia – Arthropoda (geleedpotigen) – Crustacea (kreeftachtigen) – Malacostraca (hogere kreeftachtigen) – Isopoda (pissebedden) – Oniscidea (landpissebedden).

Deze pagina is er een uit een serie, gemaakt door Janine Mariën. Zij werkt aan de afdeling dierecologie van de VU in Amsterdam. Zij werk vooral met (bodem) dieren, en wat voor hen de gevolgen zijn van stressfactoren als bijvoorbeeld bodemvervuiling en klimaatverandering.
Janine gebruikt voor haar collages platen uit natuurkalenders. Zo maakt zij van 'oude dieren' weer 'nieuwe dieren'. Vooral insecten en bodemdieren als springstaarten en pissebedden. Dieren die zij in haar werk leerde kennen.

Duizendsoortendag in de herhaling

Na de eerste is er op zaterdag 9 juli een tweede Duizendsoortendag gehouden. Aanzienlijk minder uitgebreid, er was een dozijn mensen op pad, maar het plezier om het vinden van soorten was er niet minder om. Hier een foto-impressie van deze dag.

Das op bezoek in Bloeidaal

In het vlakke gebied van Bloeidaal waar je geen dassen verwacht zijn sporen van dit dier gevonden: twee prenten en een graafkuiltje. Volgens dassenkenner Zomer Bruijn gaat het om een dier dat een onderzoekende wandeling maakte, maar elders woont. Dat zou dan wel eens in de buurt van Stoutenburg kunnen zijn.

Slimme vogel perfect voorbeeld voor evolutie van leren

Onderzoekers ontrafelden de complete genetische code van de Koolmees. Daarmee willen ze achterhalen hoe dieren zich aan kunnen passen aan een veranderende planeet.
Epigenetica, wat je op je genen erft in plaats van in, lijkt een opvallende rol te spelen in de evolutie van leren en het geheugen. Onlangs publiceerde een internationaal team onder leiding van het Nederlands Instituut voor Ecologie en Wageningen University deze resultaten.
Van één Nederlandse koolmees zijn alle stukjes DNA op de juiste plaats gezet. Met zo'n complete genetische code kunnen onderzoekers kijken waar het aanpassingsvermogen van een dier vandaan komt. Hoe evolueren de eigenschappen van een dier, en hoeveel daarvan ligt al vast in zijn genen? Die kennis is nodig om te kunnen voorspellen hoe goed soorten zich aan kunnen passen.
Nog 29 vogels uit heel Europa gaven daarna al hun genen prijs. Zo kon het onderzoeksteam delen in het genoom vinden waar sterk op geselecteerd is in de recente evolutie van deze zangvogel. In deze delen kwamen bovengemiddeld veel genen voor die gekoppeld zijn aan het leervermogen.
"Koolmezen zijn geëvolueerd tot slimme dieren," zegt Van Oers. Als je kijkt naar het leren van nieuw gedrag, dan hoort de soort bij de top drie van slimste vogels. De koolmees als innovator dus, en daarmee de perfecte kandidaat voor onderzoek naar de evolutie van leren, geheugen en andere cognitieve processen.

Bospest blijkt zegen voor inheems insectenleven

De Amerikaanse vogelkers, een invasieve boomsoort die het milieu veel schade berokkent, wordt steeds dieper opgenomen in het Nederlandse ecosysteem. Onderzoekers van Naturalis meldden onlangs dat veel inheemse insecten de afgelopen eeuw deze exoot als voedselplant zijn gaan gebruiken. Mogelijk houden de insecten verspreiding van de boom in de toekomst natuurlijk in toom.

Sinds de Amerikaan (Prunus serotina) begin 20e eeuw in West-Europa werd aangeplant en zich oncontroleerbaar verspreidde, is het een gevreesde 'exoot' (soort die oorspronkelijk hier niet voorkomt). Jaarlijks worden vele miljoenen euro's uitgegeven aan de bestrijding.

Ondertussen blijken inheemse insecten zich langzaam aan te hebben aangepast aan de nieuwkomer. Voor veel insecten is het een welkome voedselbron. Menno Schilthuizen en collega's van onder andere Naturalis Biodiversity Center, de Rijksuniversiteit Groningen en de Leidse Hogeschool bekeken exemplaren van Amerikaanse vogelkers en de gewone, inheemse Vogelkers in het herbarium van Naturalis. Ze ontdekten dat insectenvraat aan de uitheemse soort in de afgelopen eeuw verdubbeld is, terwijl die van de inheemse verwant gelijk is gebleven.
Tijdens veldstudies ontdekten de onderzoekers dat maar liefst 64 verschillende insectensoorten van Amerikaanse vogelkers eten. Dat is meer dan anderhalf maal zoveel als er eten van de inheemse Vogelkers, Prunus padus. Onder de liefhebbers van Amerikaanse vogelkers bevinden zich gespecialiseerde soorten, zoals het vijfstippelig struikhaantje (Gonioctena quinquepunctata).
Dit kevertje leefde oorspronkelijk van Lijsterbes, maar stapte in de jaren '90 over op Amerikaanse vogelkers. De onderzoekers bekeken het complete DNA van de kever en ontdekten enkele genen die verschillen tussen de Lijsterbes- en Vogelkers-etende kevers. "Dat duidt erop dat de kever bezig is zich evolutionair aan de Amerikaanse vogelkers aan te passen, en wellicht veel andere insecten ook," zegt Schilthuizen.

Andersom lijkt het er op dat de Amerikaanse vogelkers zelf geëvolueerd is sinds hij zich in ons land gevestigd heeft. In samenwerking met het Natural Products Lab van de Universiteit Leiden werd ontdekt dat de chemische afweer van de Amerikaanse vogelkers in Nederland anders is dan die in Noord-Amerika. De Nederlandse planten lijken minder van het giftige blauwzuur te produceren en dat bovendien te doen met een andere mix van blauwzuurproducerende moleculen.

Een rijke en gespecialiseerde gemeenschap van plantenetende insecten is zich dus aan het vestigen op de Amerikaanse vogelkers. Daarbij speelt snelle Het

Vijfstippelig struikhaantje paste zich de afgelopen 20 jaar aan aan Amerikaanse vogelkers (Bron: Kim Meijer)

evolutionaire aanpassing een rol. Op termijn kan dit er voor zorgen dat de insecten de boom onder de duim zullen houden en het invasieve karakter verdwijnt. De onderzoekers waarschuwen er voor dat het voortdurend handmatig verwijderen van de bomen dit proces zal vertragen.

Tekst: Naturalis
Foto's: Ruud Lardinois, Stichting Kritisch Bosbeheer

LABRIE heeft voor elke schilderklus, de juiste verfbus!
LABRIE
verf - behang - glas
kunstschildersmaterialen
Leusderweg 113-115 * Amersfoort *
Tel: 033 461 37 77

Natuurwinkel Amersfoort
EEN WAAR PARADIJS VOOR DE BIO-LIEFHEBBER !
Van alle biomarkten thuis!
Aardappelen, groenten, fruit en geitenkaas uit de streek.
Maar ook vers afgebakken Vlaams brood en kleinbrood.
EN 'NATUURLIJK' NOG VEEL MEER!
Bio voor de complete maaltijd en voor milieuvriendelijke was- en reinigingsmiddelen, verzorgingsproducten, cosmetica, etc.
Bijzonder uitgebreid assortiment biowijnen, met wijnen die het omfietsen waard zijn!
natuur WINKEL
Leusderweg 27,
3811 NK Amersfoort
tel 033-4622432,
fax 033-4622564
e-mail:
nawiamersfoort@gmail.com
Openingstijden;
ma t/m vr 8.00 -19.00
za 8.00 -18.00

Sandd
Port betaald
Port payé

INDIEN ONBESTELBAAR:
VAN OSTADEPLEIN 23, 3817 PK AMERSFOORT

Blauwe verbena

door Arie van den Bremer
Marijke Vos kwam met een foto van een prachtige bloem in het gebied De Hoge Klei. Daar zijn dit jaar op verzoek van stadsecoloog Renée van Assema KNNV-werkgroepen bezig met het inventariseren van fauna en flora.
Het was een hele puzzel om er achter te komen welke plant het was, maar ik vond in mijn netwerk iemand bij de Floron die het verlossende antwoord kon geven. De plant heet Verbena hastata en kent nog geen officiële Nederlandse naam. Wel kom ik al de naam Blauwe verbena tegen. Volgende de Verspreidingsatlas van de Floron is het een zeldzame soort. Met dank aan Marijke want het is een leuke vondst.
Overigens waren er nog nooit zo veel werkgroepen tegelijkertijd op een locatie actief. Er wordt gezocht naar vleermuizen, nachtvlinders, vogels, planten, insecten, paddenstoelen, (korst)mossen en zoogdieren.
Foto: Marijke Vos

Het IVN

Het IVN, Instituut voor natuur- en milieu-educatie en duurzaamheid, is een vereniging van vrijwilligers en beroepskrachten die streeft naar meer (kennis over) natuur en een betere kwaliteit van het milieu.
Verspreid over Nederland heeft het IVN zo'n 170 plaatselijke afdelingen en een aantal regionale consulentschappen. Meer dan 17.000 leden zetten zich actief in voor de natuur en het milieu door middel van allerlei voorlichtende en educatieve activiteiten.
Minimum bedragen contributie: actief lid € 20,-, gezinslid € 5,-, donateur € 10,- en jeugdlid € 10,-. Uitgaven: vier maal per jaar het landelijke blad Mens en natuur. Plus vier maal per jaar de lokale uitgave De Natuurkijker. Plus digitale nieuwsbrieven, ook onder de naam De Natuurkijker.
Voorzitter Ruud van Nus
Tel. 033 - 462 30 11
E-mail ruudvannus@live.nl
Meer informatie: www.ivnamersfoort.nl

De KNNV

De Koninklijke Nederlandse Natuurhistorische Vereniging (KNNV) is een vereniging voor veldbiologie en houdt zich actief bezig met natuurbeleving, natuurstudie en natuurbescherming. Jong en oud kunnen er terecht. Onder de leden zowel vakmensen als liefhebbers die meer willen weten.
De KNNV verzorgt excursies, kampen, reizen, lezingen en inventariseert natuurgebieden. Leden ontvangen het verenigingsblad Natura dat zes keer per jaar verschijnt, met informatieve artikelen over natuur, natuurbescherming, boekbesprekingen en nieuws uit de vereniging. KNNV-leden krijgen kortingen op boeken uit de eigen KNNV-Uitgeverij.
Het lidmaatschap van de vereniging kost 28 euro per jaar voor leden en 14 euro voor huisgenootleden. Donateurs betalen minimaal 10 euro per jaar.
Uitgaven: vier maal per jaar het landelijke blad Natura. Plus vier maal per jaar de lokale uitgave De Natuurkijker. Plus digitale nieuwsbrieven, ook onder de naam De Natuurkijker.
Voorzitter: Joop de Wilde
Tel. 033 494 21 26 E-mail: jdewilde@euronet.nl
Meer informatie: